

Kamišibaj v šolski knjižnici

Kamishibai in School Library

Andreja Nagode Burger

Izvleček

V prispevku je predstavljen kamišibaj, njegova zgodovina in današnja uporaba. Opisano je njegovo vključevanje v ure knjižničnega informacijskega znanja v šolski knjižnici OŠ Komenda Moste in cilji, ki so jih učenci pri dotični uri želeli doseči. V duhu formativnega spremljanja avtorica predstavi rezultate vprašalnika pred opravljeno uro knjižničnega informacijskega znanja in po njej.

Ključne besede: kamišibaj, knjižnično informacijsko znanje, šolska knjižnica, formativno spremljanje

UDK 027.8:37.091.3

Abstract

The article presents kamishibai, its history, and current use. It describes how kamishibai was included in a library information skills lesson at the school library of the Komenda Moste Primary School and which objectives the pupils aimed to achieve during the lesson. In the spirit of formative assessment, the author presents the results of the questionnaire filled in before and after the library information skills lesson.

Keywords: *kamishibai*, library information skills, school library, formative assessment

Uvod

Učenci šolsko knjižnico obiščejo z različnimi nameni. Individualno največkrat pridejo za izposojlo ali na obisk čitalnice, kjer čakajo na nadaljevanje pouka, delajo domače naloge, se učijo, berejo ali samo družijo. Ko jih med poukom v knjižnico povabi šolska knjižničarka, pridejo na uro knjižničnega informacijskega znanja (v nadaljevanju KIZ), med katero se naučijo različnih znanj in veščin. Te ure lahko knjižničarji v dogovoru z učitelji uporabijo za spoznavanje in utrjevanje medpredmetnih vsebin, za spoznavanje in urjenje različnih veščin, npr. glasno in tiho branje, iskanje po strokovni literaturi, določanje ključnih besed, prepoznavanje značilnosti besedil itd.

Knjižničarki na OŠ Komenda Moste sta v tednu otroka učence 3. in 4. razreda presenetili z vabilom na posebno uro KIZ-a v knjižnici. Želeli sta jih razveseliti v njihovem tednu, tednu otroka, in jim hkrati na malce drugačen način predstaviti poučno zgodbo o branju in učenju. Po literarni predlogi je knjižničarka pripravila kamišibaj, s katerim je učence seznanila s to japonsko umetniško obliko pripovedovanja zgodb.

Slika 1: Kamišibaj v šolski knjižnici
Foto: Andreja Nagode Burger, 2023.

Slika 2: Kamišibaj v učilnici
Foto: Andreja Nagode Burger, 2023.

Kamišibaj

Kamišibaj je edinstvena oblika pripovedovanja zgodb ob slikah.

Predstavitev

Kamišibaj je japonska umetniška oblika pripovedovanja zgodb ob slikah na malem lesenem odru. »Beseda kamišibaj je japonskega izvora (v japonsščini kami pomeni papir, šibaj pa gledališče) in označuje pripovedovanje (zgodb, pravljic, legend, basni, pesnitev, novic, ugank ...) ob slikah oziroma ilustriranih prizorih, vloženi v mali (namizni) lesen oder, imenovan butaj. Pripovedovalec (kamišibajkar) ob pripovedovanju menjuje slike, ki prikazujejo dogajanje v zgodbi.« (Cvetko, 2018, str. 127)

Kamišibaj je edinstvena oblika pripovedovanja zgodb ob slikah. Nastal je v budističnih templjih, kjer so menihi s slikami ljudem predstavljali sutre oziroma svete zgodbe. V današnji obliki se je pojavil okoli 1929 na Japonskem. Svoj vrh je dosegel do leta 1931, ko je bilo samo v Tokiu 20.000 kamišibajkarjev (30.000 jih je bilo po vsem svetu). Tudi med drugo svetovno vojno se je ohranil, in sicer kot političnoprpagandni medij (Slikovedke, 2016).

»Gre za posebno umetniško obliko, ki povezuje besedno in likovno umetnost in presega meje med njima. /.../ Komunikacija z občinstvom pri izvedbi kamišibaja temelji na skupnem doživljanju zgodbe v interakciji slike in besede.« (Sitar, 2018, str. 10)

Pripovedovanje ob slikah je bilo popularno dve desetletji, vse do pojava televizije. Zaradi podobnosti novega izuma s kamišibajskim pripovedovanjem zgodb so Japonci televizijo poimenovali "denki" (električni) kamišibaj. V zadnjem času se ta zanimiva umetniška oblika pripovedovanja spet vrača na dogodke po vsem svetu. Iz ulic se je preselil tudi v razrede in igralnice, kjer ga uporabljajo pri pedagoškem in terapevtskem delu, vse pogostejše ga zasledimo tudi na kulturnih dogodkih za otroke in odrasle (Slikovedke, 2016).

Kamišibaj omogoča prikaz različnih žanrov in nagovarja različno občinstvo. Poleg otroškega vedno bolj postaja priljubljen tudi kamišibaj za odrasle. V časih, ko smo velikokrat naveličani ekranov, digitalizacije in brezosebnih odnosov, postaja kamišibaj dogodek, ki s svojo toplino, neposrednostjo in majhnostjo enako pristno kot nekoč poveže gledalce ob pripovedovanju zgodb (Slikovedke, 2016).

Kamišibaj spada med predstave manjšega tipa ali komornega gledališča. Pripovedovanje ob slikah, največkrat v velikosti formata A3, vabi k bližini in aktivni vključenosti manjše skupine gledalcev. Prav zaradi "butičnosti" oziroma majhnosti samega dogodka gledalci takoj začutijo in prevzamejo vzdušje pripovedovane zgodbe (Slikovedke, 2016).

Osnovnošolki Ronja Harb in Ema Kovačič Kelemina (2022) sta v svoji raziskovalni nalogi predstavili podatek, kako pogosto šolski knjižničarji pri svojem delu uporabljajo kamišibaj. Rezultati so odziv na spletno anketo, ki sta jo raziskovalki slovenskim šolskim knjižničarkam ponudili v reševanje oktobra 2021. Napisali sta, da se je odzvalo »117 šolskih knjižničarjev iz vse Slovenije, kot je razvidno iz /.../ prikaza /.../, lahko razberemo, da 95 anketirancev pri svojem delu ne uporablja kamišibaja. 14 anketirancev ga uporablja redko, 8 pa pogosto. Nihče izmed anketirancev pri svojem delu v šolski knjižnici kamišibaja ne uporablja zelo pogosto. Rezultat je pričakovan, saj si papirnato gledališče šele utira pot v šole, hkrati zahteva veliko predpriprav in ustvarjalnosti, ne nazadnje je povezan tudi s stroški.« (Harb in Kovačič Kelemina, 2022)

Kamišibaj nekoč

Kamišibajkar se je nekoč v naselje pripeljal s kolesom, na katerem je imel na prtljažniku pritrdjen lesen oder, pod katerim so bili predali za sladkarije. Na svoj prihod je ljudi opozoril z udarjanjem dveh palčic, ki ju imenujemo hiošigi.

Ko so se okrog njega zbrali poslušalci, so si za drobiž kupili sladkarijo in ogled predstave. Kamišibajkar je svojo zgodbo premišljeno pripravil v več nadaljevanjih. Ko je bilo pripovedovanje najbolj napeto, se je poslovil in odpeljal. Tako si je zagotovil občinstvo za naslednji obisk (Slikovedke, 2016).

Načrtovanje ure

Pedagoški proces vsake učne ure v šolski knjižnici se začne s premišljenim načrtovanjem. Upoštevat je treba vrsto dejavnikov in okoliščin, ki jih je možno obvladovati le v timskem pristopu s sodelovanjem učiteljev in učencev.

V okviru formativnega spremljanja knjižničarka in učiteljica omogočita »učencem soustvarjanje učnega procesa (namenov učenja, kriterijev uspešnosti, osebnih ciljev, zastavljanje vprašanj, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje itd.), kar vodi k aktivnejši vlogi učencev ter h kakovostnemu in trajnejšemu znanju. Učenci vrednotijo svoje delo in so deležni kakovostnih povratnih informacij tako s strani učitelja kot sošolcev z namenom izboljševanja učenja (ugotavljanja, v kolikšni meri so dosegli zastavljene cilje) ter izboljševanja dosežkov.« (O formativni pedagogiki, 2023)

S kamišibajem v šolski knjižnici sta knjižničarka in učiteljica razvijali gradnik razumevanje besedil ter podporni gradnik motiviranost za branje. Osnovni namen učnega sklopa je bil, da učenec zna poslušati in izkazati razumevanje umetne pravljice, spozna obliko pripovedovanja kamišibaj in prepozna njene značilnosti.

Kolegici knjižničarki Podobnik in Vozelj (2022) sta pri predstavitvi primera dobre prakse zapisali cilje za uspešnost učencev, ki jih je učiteljica otrokom predstavila pri uri slovenščine še pred obiskom v knjižnici. Pojasnila jim je, da bo na obisku v knjižnici vsak učenec pri poslušanju zgodbe uspešen, ko bo:

S kamišibajem v šolski knjižnici sta knjižničarka in učiteljica razvijali gradnik razumevanje besedil ter podporni gradnik motiviranost za branje.

- zmogetl pozorno posluřati celotno zgodbo,
- ustno obnovil vsebino,
- znal opisati dogajanje v zgodbi s sliko.

Pri obnavljanju zgodbe bo uęenec uspeřen, ko bo:

- pravilno poimenoval glavno osebo,
- povedal, kakřna je oseba,
- povedal, kje se oseba nahaja,
- predstavil, kaj je oseba poęela, in pri tem upořteval vrstni red dogajanja.

»Uęenci ob kamiřibaju doživeto, interpretativno pripovedujejo pravljico, prepoznajo prvine pravljice – zaęetek in konec, prepoznajo dobre in slabe knjięevne osebe, tvorijo vprařanja ali odgovorijo na zastavljena vprařanja, vrednotijo besedilo ter izrazijo svoja doživetja, občutja in misli.« (Podobnik in Vozelj, 2022, str. 136)

Kamiřibaj v řolski knjięnici

Ko so uęenci vstopali v řolsko knjięnico, so radovedno opazovali lesen kovęek na mizi sredi knjięnice. Posedli so se na pripravljene blazine in opazovali pripravljene vprařalnike. Knjięničarka jih je takoj po pozdravu prosila, da reřijo prvo stran vprařalnika.

Kamiřibaj ?

Ali veř, kaj je kamiřibaj?

DA NE

Kaj veř o kamiřibaju?

Kje si izvedel za kamiřibaj?

Slika 3: Vprařalnik pred ogledom
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Kamiřibaj 😊

Ali veř, kaj je kamiřibaj?

DA NE

Kaj je kamiřibaj? Napiři razlago in kakřno zanimivost.

Kje si izvedel za kamiřibaj?

Kamiřibaj mi je vřeč / mi ni vřeč.

Zakaj?

Si řeliř ogledati ře kakřnega?

DA NE

Slika 4: Vprařalnik po ogledu
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Po uvodni motivaciji o tradicionalnem japonskem načinu pripovedovanja jim je razložila, da bodo uspešno usvojili nova znanja, ko bodo:

- prepoznali glavne značilnosti slišnega pripovedovanja,
- poimenovali sestavne dele – oder, pripovedovalec, način pripovedovanja (butaj, kamišibajkar, kamišibaj) in
- ustno opisali, kako se je dogajal kamišibaj nekoč.

Potem je nastopil čas za gledališče. Knjižničarka je potrkala s palčkama, da je nastala tišina. Ko je trikrat potrkala na zaprti leseni oder, so učenci glasno izrekli: »Kamišibaj!« Kamišibajarka je slovesno odprla vratca odra, da so učenci zagledali prvo sliko. Med pripovedovanjem je knjižničarka menjala ilustracije, ki so podkrepile in dopolnile njeno pripovedovanje. Učenci so jo z zanimanjem poslušali, ko je sredi največje napetosti kar naenkrat utihnila in tiho zaprla vratca odra.

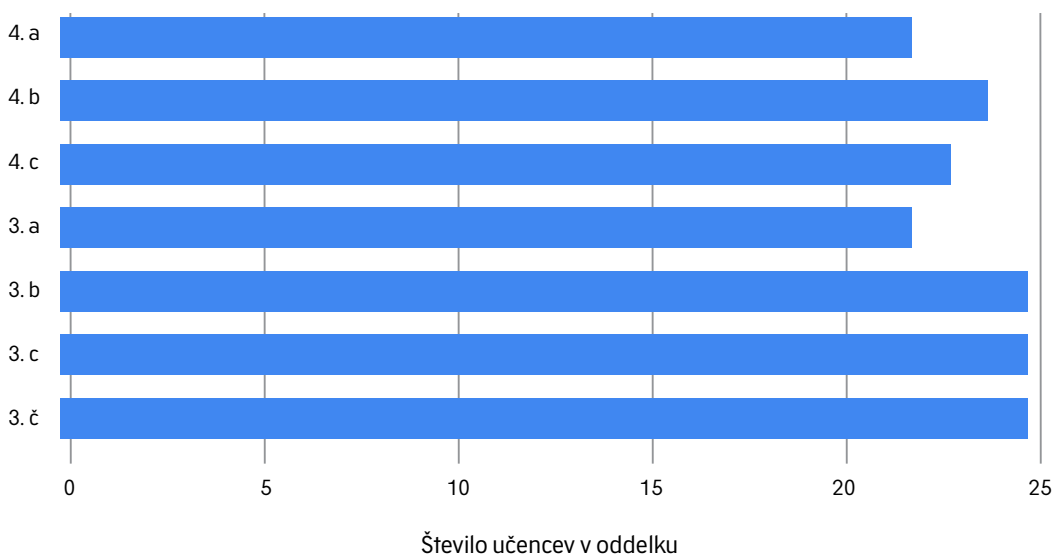
Učenci so takoj ugotovili, da je bilo pripovedovanja konec. Učiteljica jih je povabila, da se vrnejo v svojo učilnico, ker je predstava za ta dan končana. Učenci pa so se hitro znašli. Ker je bil teden otroka, so lahko učiteljici vsak dan predlagali skupno željo. Soglasno so sklenili, da bi pripovedovanje takoj nadaljevali. Knjižničarka je spet potrkala s palčkama in učenci so se umirili. Po tretjem trku so soglasno izrekli: »Kamišibaj!« Vratca odra so se odprla, učenci so zagledali naslednjo ilustracijo in zavzeto poslušali nadaljevanje zgodbe.

Po koncu pripovedovanja je knjižničarka učence povabila k pogovoru. Določila je enega izmed njih, ki je odgovoril na njeno vprašanje, on pa je določil svojega sošolca, da odgovori na njegovo vprašanje. Učenci so se tako pogovorili o vsem potrebnem: Kdo je nastopal v pravljici? Kakšen je bil? Kje se je pravljica dogajala? Kaj se je v pravljici zgodilo? Kaj ti je bilo pri poslušanju pravljice všeč? Zakaj? Kaj si pogrešal? Bi želel pripovedovati zgodbico na tak način?

Po pogovoru je knjižničarka preverila še razumevanje neznanih besed. Še enkrat je pokazala vse ilustracije in izpostavila besede, ki so manj znane. Učenci so jih z dviganjem rok in s svojimi besedami razložili sošolcem.

Na koncu ure so učenci rešili še nadaljevanje vprašalnika o kamišibaju na drugi strani lista.

Strinjali so se, da so dosegli zastavljene cilje in da lahko nadaljujemo z ustvarjanjem kamišibajev.

Graf 1: Oddelki anketiranih učencev
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Rezultati

S pomočjo vprašalnika smo želeli spoznati seznanjenost učencev s kamišibajem pred ogledom le-tega in po njem. K ogledu smo v tednu otroka oktobra 2022 povabili 166 učencev 3. in 4. razreda. Številčna razporeditev učencev po posameznih oddelkih je prikazana v grafu 1.

Učenci so z anonimnim reševanjem vprašalnika pred ogledom kamišibaja in po njem potrdili zanimive rezultate. Odgovori na 1. vprašanje Ali veš, kaj je kamišibaj? so potrdili, da večina učencev pred ogledom še ni poznala te oblike pripovedovanja. Graf 2 prikazuje, da so samo 3 učenci (oz. 3 %) odgovorili pritrdilno.

Tisti, ki so tovrstni način pripovedovanja že poznali, so v nadaljevanju odgovorili na vprašanje Kaj je kamišibaj in Kje so to izvedeli. Odgovori so predstavljeni v grafu 3 in grafu 4.

Po ogledu kamišibaja so učenci nadaljevali reševanje 2. dela vprašalnika in s svojimi odgovori pokazali dosežene cilje. V grafu 5 je prikazano, da je samo en učenec na to vprašanje ni odgovoril pritrdilno.

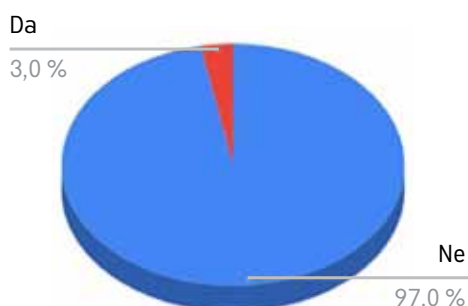
Ostali so ga opisali z različnimi, vendar pravilnimi odgovori, predstavljenimi v grafu 6.

Učenci so z različnimi variantami soglasno odgovorili, da so kamišibaj spoznali pri šolski knjižničarki v knjižnici OŠ Komenda Moste. Prikazane so v grafu 7.

Z zadnjima odgovoroma so učenci podali povratno informacijo, ali jim je bil kamišibaj všeč, in razlog za to. Rezultati so predstavljeni v grafih 8 in 9. Samo enemu učencu videno ni bilo všeč.

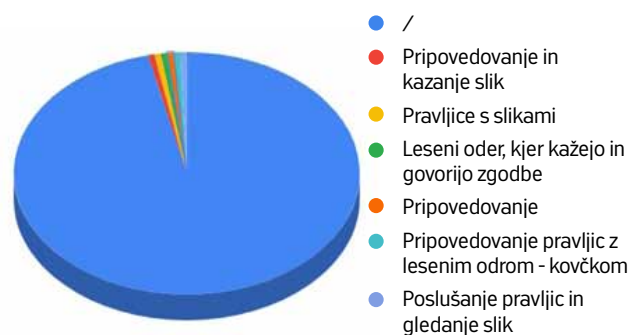
Argumenti za všečnost kamišibaja so bili različni, večina, razen enega, je bila pozitivna.

Vprašanje 1: Ali veš, kaj je kamišibaj?

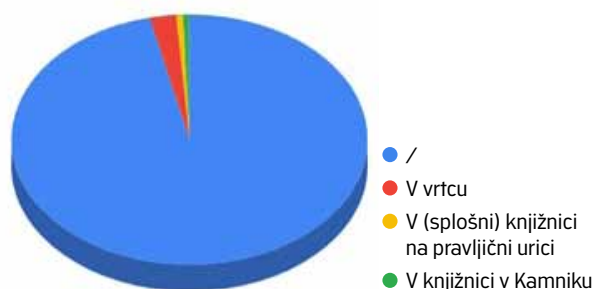
Graf 2: Ali veš, kaj je kamišibaj? (pred ogledom)
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 2: Kaj je kamišibaj?

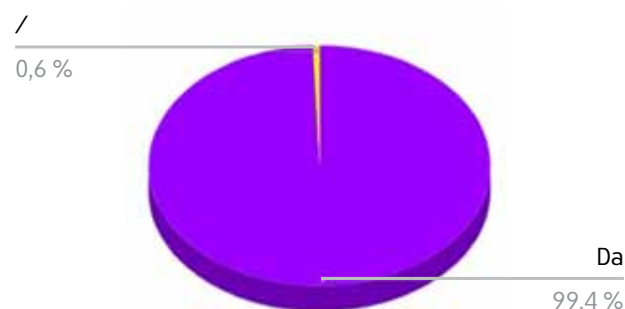
Graf 3: Kaj je kamišibaj?
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 3: Kje si to izvedel?

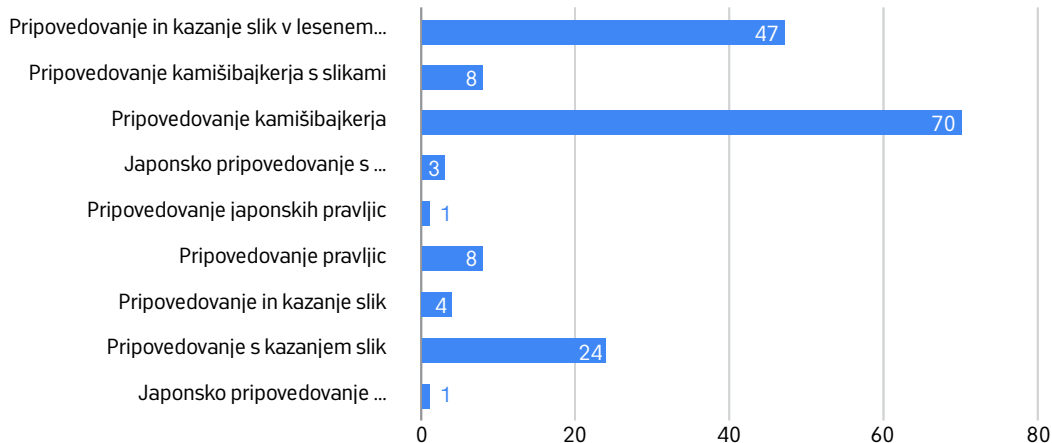

Graf 4: Kje si to izvedel?
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

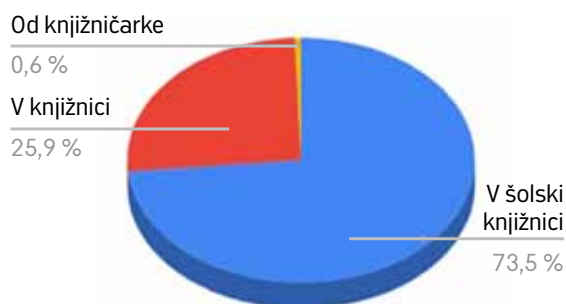
Vprašanje 4: Ali veš, kaj je kamišibaj?

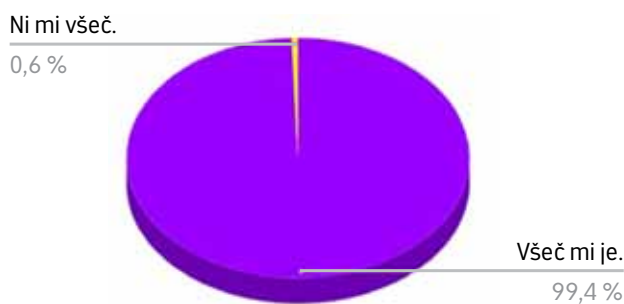
Graf 5: Ali veš, kaj je kamišibaj? (po ogledu)
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 5: Kaj je kamišibaj?

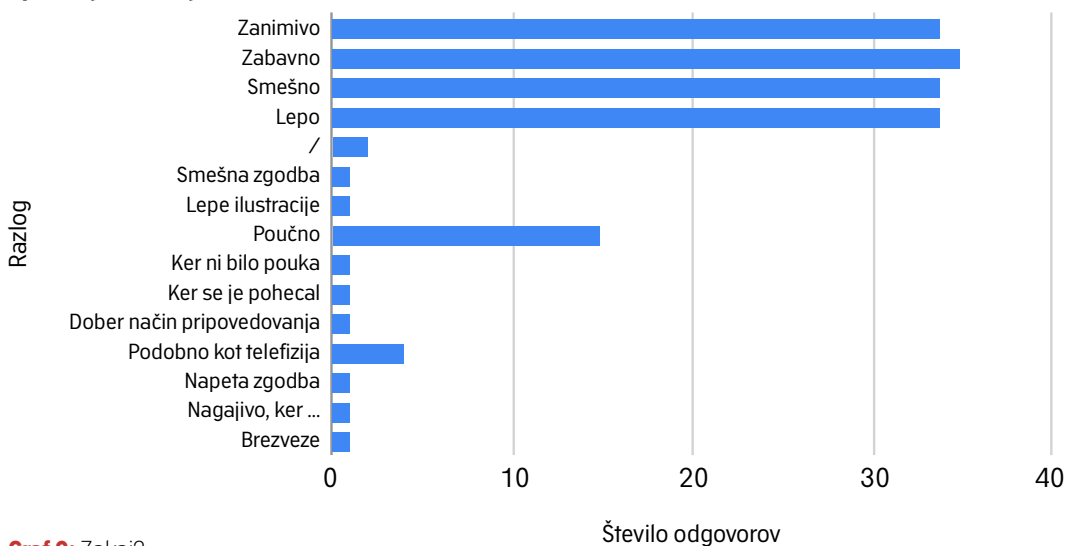
Graf 6: Kaj je kamišibaj? (po ogledu)
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 6: Kje si to izvedel?

Graf 7: Kje si to izvedel?
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 7: Ali ti je kamišibaj všeč ali ne?

Graf 8: Ali ti je kamišibaj všeč ali ne?
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Vprašanje 8: Zakaj?

Graf 9: Zakaj?
Avtorica: Andreja Nagode Burger, 2023.

Sklep

Kamišibaj v tednu otroka je bil na OŠ Komenda Moste začetek ustvarjanja kamišibaj dejavnosti. Na temelju rezultatov ankete, v kateri so uporabniki izrazili navdušenje nad novo tehniko pripovedovanja, ter njihovih prošenj za uprizoritev še kakega kamišibaja se je dogajanje nadaljevalo. Od oktobra in kamišibaja o racmanu in knjigi je namreč nastal še kamišibaj o izgubljeni rokavički po ukrajinski ljudski pravljici Rokavička, o miški z belim repkom po avtorski pravljici šolske knjižničarke, ki učence pouči o nevarnosti poletnega sonca, učenci pa so izdelali svoj kamišibaj o življenju arhitekta Jožeta Plečnika po literarni predlogi pisateljice Mojiceje Bonte. Tudi gledališki klub se je preizkusil v kamišibaju, saj so ilustracije učencev o življenjski zgodbi slavnega slovenskega arhitekta predstavili na kamišibaj dogodkih na razrednih urah vsakega oddelka. Za obeležitev kulturnega praznika je nastal kamišibaj Povodni mož po znani Prešernovi baladi. Pripovedovanja ob butaju so se z navdušenjem priučile tudi učenke knjižničarskega krožka, ki so s kamišibajem popestrile različne dogodke, npr. pričakovanje božička za otroke zaposlenih, srečanje upokojenih delavcev šole, bralno srečanje v okviru projekta Medgeneracijsko branje v bližnjem domu starejših, pravljčni krožek na razredni stopnji ...

Pripovedovanje je eno osnovnih orodij vsakega knjižničarja. Obogateno z ilustracijami, vstavljenimi v butaj, poslušalce povabi v nov svet, v svet kamišibaja. Tovrstno pripovedovanje lahko šolski knjižničarji vključimo v pedagoško delo v knjižnici v vseh generacijah uporabnikov, na začetku ure KIZ-a kot uvodno motivacijo, na koncu učne ure pa lahko z ustrezno zgodbo povzamemo in zaključimo pridobljeno znanje. Možnosti uporabe so neskončne, podobno kot je samo ustvarjanje kamišibaja. Ne smemo pa pozabiti, da je primeren za manjše skupine poslušalcev, zato načrtujemo delo s kamišibajem za vnaprej določene skupine uporabnikov, npr. za vsak oddelek posebej.

Slike 5, 6 in 7: Nastopi učenk na različnih dogodkih
Foto: Andreja Nagode Burger, 2024.

Viri

Cvetko, J. (2018). Kamišibaj gledališče – pripovedovanje zgodb ob slikah. V M. Blagšič, L. Hedl in M. Logar (ur.), *Prenos pravljic v raznotere pojavne oblike in umestitve: zbornik simpozija 16. Pravljičnega dne Mariborske knjižnice* (str. 127–138). Mariborska knjižnica.

Društvo kamišibaj Slovenije (2023). <http://www.kamisibaj.si/>

Harb, R., in Kovačič Kelemina, E.: Kamišibaj – papirnato gledališče kot orodje bibliosvetovanja v šolski knjižnici (2022).

Kaj je kamišibaj? Atelje Slikovedke (2016). <https://slikovedke.com/kaj-je-kamisibaj/>

Kamišibaj gledališče. <https://www.hisaotrok.si/izkustveni-labirint/hisno-gledalisce/kamisibaj-predstave/>

Podobnik, S., in Vozelj, M. (2016). Recepcija književnega besedila ob kamišibaju (ljudska pravljica). V *Postopno, sistematično in individualizirano opismenjevanje in razvijanje bralne pismenosti* (2022), str. 135–139. https://www.zrss.si/pdf/Postopno_sistematično_in_individualizirano_opismenjevanje_in_razvijanje_bralne_pismenosti.pdf

O formativni pedagogiki. <https://formativno.si/formativno-spremljanje/>

O kamišibaju. Gledališče Zapik (2023). <https://www.lutke-zapik.si/kamisibaj/>

Šitar, J. (2018). *Umetnost kamišibaja: priročnik za ustvarjanje*. Založba Aristej.

Andreja Nagode Burger, univ. dipl. bibliotekar, prof. slovenščine, zaposlena na Osnovni šoli Komenda Moste
Naslov: Osnovna šola Komenda Moste, Glavarjeva cesta 37, 1218 Komenda
E-naslov: andreja.nburger@oskomenda-moste.si